

Hrvatska književnost u Dubrovniku i velikosrpski imaginarij

Marito Mihovil LETICA

Hrvatsko slovo je u broju 1249., od 29. ožujka 2019., reagiralo tekstom Marita Mihovila Letice na perfidno sročenu "Povelju o srpskom kulturnom prostoru", koju hrvatska kulturna javnost drži neprihvatljivom. U ovom broju objavljujemo prilog istoga autora o srpskom posezanju za hrvatskom kulturnom baštinom kao upozorenje na konačni cilj velikosrpske politike

Započinjemo tvrdnjom da je Vuk Stefanović Karadžić – o kojemu se čak i u Hrvatskoj nerijetko govori kao o zaslužnom jezikoslovcu i jezičnom reformatoru – zapravo krivotvoritelj kulturno-povijesnih činjenica te uzurpator tuđega jezičnog i književnog blaga. U nedostatku intelektualnoga habitusa utjecao se Vuk „narodskoj“ mimikriji kojom je, zaodijevajući probrana krzna i kiteći se tuđim perjem, htio postići dojam učenosti i mjerodavnosti. Prisjetimo se ovdje Antuna Gustava Matoša i njegova putopisa Oko Lobora, gdje čitamo o kulturnim i mentalitetnim razlikama između Srbâ i Hrvatâ. Premda su takovrsne generalizacije svagda nezahvalne te s njima valja biti vrlo oprezan, poželjno je citirati barem neke fragmente iz lucidnoga Matoševa putopisa: „Oni – bizantinci, mi – jezuite. Oni nas obično potcjenjuju, mi njih obično precjenjujemo. [...] Oni su narodski, mi smo narodni. Oni smatraju često i Hrvatsku srpskom zemljom, dok mi Srbije ne smatramo zemljom hrvatskom.“

Doima se gotovo nevjerojatnim da je na zamislima i zaključcima Vuka Karadžića – „narodskog“ čovjeka, samouka što se nerijetko iskazivao neukošću – izgrađen velikosrpski imaginarij, puki mit, koji u zadnja dva stoljeća prihvaćaju te kao znanstvenu istinu promiču mnogi i premnogi srpski, ali i hrvatski i drugi, jezikoslovci, povjesničari književnosti, sveučilišni profesori, akademici. Vukov etnički i lingvistički pansrbizam izražen je dvjema borbenim parolama: „Srbi svi i svuda“ te „Svi štokavci su Srbi“.

Međutim, poznavanje elementarne logike ne dopušta nam iz univerzalno-potvrdne premise „Svi Srbi su štokavci“ neposrednim i jednostavnim obratom dobiti također univerzalno-potvrdni zaključak „Svi štokavci su Srbi“, nego je moguće dobiti samo partikularno-potvrdni zaključak „Neki štokavci su Srbi“. Dakle, ovdje nije logički valjan jednostavni obrat (conversio simplex), nego tek obrat po prigotku (conversio per accidens). To pravilo vrijedi beziznimno. Primjerice, iz univerzalno-potvrdne premise „Svi češljugari su ptice“ ne slijedi univerzalno-potvrdni zaključak „Sve ptice su češljugari“, nego samo partikularno potvrdni zaključak „Neke ptice su češljugari“.

Zaista, ako su svi Srbi štokavci, iz toga nikako ne proizlazi da su svi štokavci Srbi – naime, dobro je poznato da se upitna i odnosna zamjenica što rabi i u drugim jezicima, južnoslavenskim i istočnoslavenskim: hrvatskom, bošnjačkom, crnogorskom, makedonskom, bugarskom, ukrajinskom, ruskom i bjeloruskom.

Treba u svemu tome reći da u zaključcima neobrazovanog i neukog Vuka Karadžića iluzorno tražiti misaoni slijed vođen logikom i njezinim pravilima, pa i elementarnim. Uostalom, karakter mita opire se logičnosti; mit je u najboljemu slučaju predlogičan. Ipak, neki ovodobni srpski profesori i akademici trebali bi iskoračiti iz predlogičnosti u logiku, iz egzaltiranosti „narodske“ epike u strogu metodologiju teorije književnosti, iz fikcije u fakciju, iz laži u istinu – uzimajući u obzir relevantne povijesnokulturne osobitosti i njihove tijekove.

Ali velikosrpskoj ideji, od Vuka do danas, ionako ne bijaše nikada stalo do znanosti i istine; velikosrpskoj ideji stalo je do Dubrovnika, Dalmacije i drugih nesrpskih krajeva i zemalja. Pritom se oni, u prokušanome bizantinskom stilu, izdašno služe zamjenom teza ili, slikovito rečeno, „okretanjem pile naopako“: ne priznaju da su nešto uzeli od Hrvatâ, nego možda tek od „Srbâ katoličke vjere“; ali zato beskrupulozno ističu da su sve bitno – nacionalni, jezični, kulturni i demokratski identitet – Hrvatima dali ili će tek dati. I to traje, više ili manje izraženo, ovisno o političkim prilikama i mogućnostima srpskog utjecaja, gotovo dva

stoljeća. Paradigmatskima valja u tome smislu smatrati rečenice iz protuhrvatskoga teksta objavljenog u Srbobranu 1902. godine, pamfleta koji je napisao srpski samozvani „kulturnjak“ Nikola Stojanović: „Hrvati nisu i ne mogu biti posebna narodnost, ali su na putu da postanu srpska narodnost. Uzimanjem srpskog za svoj književni jezik, učinili su najvažniji korak sjedinjenju. [...] Čitanjem svake srpske knjige, pevanjem svake srpske arije, prelazi i atom sveže srpske demokratske kulture u njihov organizam.“ Jedva da zaslužuju komentar te tragikomične tvrdnje o tobožnjoj hrvatskoj žudnji za uzoritom srpskom književnom, glazbenom i demokratskom kulturom. Zadržat ćemo se samo na paratezi da su Hrvati svoj jezik – dakle hrvatski jezik – preuzeli od Srba. Premda Vuk Karadžić nije propustio više puta kazati odnosno napisati da se pri sastavljanju Srpskog rječnika izdašno služio „šokačkim“ (a Šokci ili Hrvati za Vuka su tek „Srbi rimskoga zakona“) rječnicima i gramatikama, u kojima je tobože „srpski narodni jezik“ već bio standardiziran – njegovi sljedbenici sve do danas nipošto ne će priznati da govore jezikom što ga mahom preuzeše od rimokatolikâ, to većma što se dotična konfesionalna odrednica odnosi, u ovom slučaju, na Hrvate. Kada su 1987. godine Srbi slavili 200. obljetnicu rođenja Vuka Stefanovića Karadžića (pod sloganom „Dva veka Vuka“), upriličen je tim povodom u Beogradu međunarodni znanstveni skup. Na njemu je iznimnu pozornost izazvao isusovac prof. dr. Vladimir Horvat referatom „Vukov 'Srpski rječnik' (iz 1818.) prema rječnicima isusovaca leksikografa: Kašića (iz 1599.), Mikalje (iz 1649.), Habelića (iz 1670.), Della Belle (iz 1728.) i Jambrešića (iz 1742.)“, a imao je taj referat velik odjek i u tisku. Drugom je prigodom profesor Horvat dao srpskom književnom povjesničaru Miroslavu Pantiću u ruke Kašićev Ritual rimski. Profesor Pantić (na čije je svojatanje dubrovačkih i dalmatinskih pisaca odlučno reagirao Vlado Gotovac još 1969.) dugo je i pomno listao primljeno djelo, a potom rekao: „Pa to je zapravo vaš današnji hrvatski književni jezik. A šta se vi onda dobili od Vuka Karadžića?“ – „Hvala na pitanju. Mi od njega nismo dobili baš ništa. Ali sam ja 1987. dokazao da je on svoj Srpski rječnik pisao uz pomoć hrvatskih rječnika koje mu je posudio Kopitar, kao 'šokačke'. A sâm Kopitar dobio ih je od zagrebačkog biskupa Vrhovca.“ Tako je odgovorio učeni, istinoljubivi i domoljubivi isusovac iliti jezuit Vladimir Horvat, o čemu se može više pročitati u njegovoj knjizi Bartol Kašić – otac hrvatskoga jezikoslovlja. Nadalje, većina je Hrvata sklona kazati da ortografsko načelo „piši kako govoriš“ potječe od Vuka. A to nije istina, nego je posrijedi tek jedan od nekritički prihvaćenih megalomanskih mitova, tek jedna od mnogih velikosrpskih podvala. Naime, premda je fonološko iliti fonetsko ortografsko načelo, koje je poznatije kao „piši kako govoriš“, uz neke manje iznimke uglavnom svojstveno tisućljetnim klasičnim jezicima (kao grčkom i latinskom) – po svoj ga je prilici prvi jasno formulirao fra Lovro Bračuljević, rođen u Budimu oko 1685. Fra Lovro bijaše posve jasan rekavši: „Lipše i pofaljenije je pisati onako kako se govori, jer što god je od više, nije faljeno već kuđeno.“ Ustanovio je to znatno prije njemačkoga gramatičara i filologa Johanna Christopha Adelunga – kojemu se uvriježeno pripisuje napatuk „piši kao što govoriš i čitaj kao što je napisano“. Adelung je rođen, valja to reći, 1732.; dakle oko 50 godina nakon Lovre Bračuljevića i 55 godina prije Vuka Karadžića. Dobrim dijelom zahvaljujući ustrajnim i argumentiranim nastojanjima patra Vladimira Horvata, uzdrman je i demontiran „vukovski mit“ koji je Hrvate indoktrinirao tobožnjim Vukovim zaslugama za standardni hrvatski jezik. Većini Hrvata postade jasno da je isusovac Bartol Kašić, čakavac rodom iz grada Paga, svojim Hrvatsko-talijanskim rječnikom zacrtao hrvatski jezik sa štokavštinom kao standardom dva stoljeća prije Vukova Srpskog rječnika. Ne bi pritom smjelo ostati nespomenuto da se pri sastavljanju dotičnoga leksikografskoga djela Bartol Kašić poslužio Rječnikom pet najplemenitijih (ili najodličnijih) europskih jezika (iz 1595.) autora Fausta Vrančića. Štokavština se širila migracijama koje

su bile prouzročene turskim osvajanjima. Zbog svoje osobite eufoničnosti i difuznosti, izgovorne jednostavnosti i primljivosti, štokavština se već u 16. stoljeću proširila na mnoga do tada isključivo čakavska i kajkavska područja. Elemente štokavštine nalazimo između ostalih u čakavca Marka Marulića, koji, recimo i to, već na naslovnici svoje Judite napisa da je „u versih harvacki složena“, zatim u čakavca Hanibala Lucića, k tome u kajkavaca Ivana Pergošića i Antuna Vramca. Kao što je već rečeno, Hrvati govorahu i pisahu štokavštinom, i arhaičnom i novoštokavštinom, kao svojim autentičnim stilizacijama u slijedu jezičnoga razvoja, stoljećima prije pojave Vuka Karadžića i naklonjenih mu hrvatskih vukovaca (koji, kako se danas može nedvojbeno prosuditi, bijahu više vukovski nego hrvatski).
Veoma je važno kazati i ovo: kao što su čakavski i kajkavski pisci od 16. stoljeća nadalje prihvaćali oblike koji su nosili štokavske jezične značajke, tako u djelima starih pisaca dubrovačkih nerijetko nalazimo čakavske elemente i ikavski refleks jata. Dubrovačka arhaična štokavština, kakvom na razmeđu 15. i 16. stoljeća pisahu primjerice Džore Držić i Šiško Menčetić, bliža je po stanovitim jezičnim elementima čakavštini, pa i kajkavštini, nego novoštokavštini. U prilog toj tvrdnji bit će prikladno citirati vers Džore Držića: „Grem si, grem gdigodir misal mi pozade“; gdjeno je pjesnik napisao glagol grem, tipičan za čakavce i neke kajkavce; zatim si, kratki oblik povratne zamjenice, čest u kajkavskim govorima; nadalje mjesni prilog gdi, u ikavskome obliku; te imenicu misal, s dočetakom /-l/ tipičnim za čakavce i kajkavce, za razliku od novoštokavskoga oblika s dočetakom /-o/, misao.
Neotklonjivo se nada je pitanje kojim su jezikom pisali renesansni i barokni pisci u Dubrovniku. Čini se najprikladnijim citirati ono što je napisao don Mihovil Pavlinović, svećenik, političar i književnik, jedan od prvaka hrvatskoga preporoda u Dalmaciji:
„Kad je koji dubrovački spisatelj htio bistro označiti jezik svoj i narod kojemu pripada, nazvao ga je uvijek hrvatskim, kako je više spomenuto. Tako učiniše ne samo Nalješković i Bruerović nego i drugi Dubrovčani. Dosta je još napomenuti i Šiška Đorđića, a osobito slavnoga ravnatelja Padovanskoga sveučilišta, Dinka Zlatarića. Ovaj izučeni muž, nešto suvremenjak Gundulića, zove, pišuć štokavski, izričito i opetovano svoj jezik hrvatskim. On kaže na primjer da je neke sastavke (navadam njegov pravopis) iz vechie tugieh jezika u Arvackij preveo; pa opet, da se je stavio učinit Arvacku Garkinju Elektru Sofoklovu – Dubrovački spisatelji dapače višekrat kažu jednostavno, da pišu dubrovačkim jezikom. Ali da je tko svoj jezik srbskim nazvao, izvan nekih živućih šarenjaka, čekamo još dokazâ.“ To je napisao don Mihovil Pavlinović u djelu Misao hrvatska i misao srbska u Dalmaciji: od godine 1848. do godine 1882., Zadar, brzotiskom „Narodnoga lista“, 1882.
Mihovil Pavlinović odnosno don Mijo (kako ga i danas spominju u rodnoj mu Podgori u Makarskome primorju) pišaše o Nikoli Nalješkoviću, Marku Brueroviću i Dominku Zlatariću kao o dubrovačkim piscima koji su svoj jezik izrijekom nazivali hrvatskim. Doista, Nikola Nalješković, pjesnik i dramatik iz 16. stoljeća, pisao je poslanice dvama pjesnicima s otoka Hvara, Petru Hektoroviću i Hortenziju Bartučeviću, izjašnjavajući se pritom kao Hrvat. Poslanice je Nalješković pisao i korčulanskomu pjesniku Ivanu Vidaliju, koji mu je otpovrnuo: „Časti izabrana, Niko, hvala velika, / hrvatskoga dika i slava jezika.“
U knjizi Raspre i rasprave, objelodanjenoj u Zagrebu 2012., koju je napisao akademik Mirko Tomasović, čitamo:
„Dopisivanje između te dvojice pisaca bilo je dosta promptno, te Vidali u poslanici istom naslovniku kliče Dubrovniku kao 'kruni svih hrvatskih gradovah'. Potkraj XVI. stoljeća obrazovan poliglot, izvrstan prevoditelj i tankočutni bembistički petrarkist Dominko Zlatarić objavljuje u Mletcima 1597. knjigu prijevoda 'iz veće tuđijeh jezika u harvackij izloženih'. 'Dmine' u posveti svoje verzije Sofoklove Elektre grofu Jurju Zrinskom napominje da se trsio 'učinit Harvačku Garkinju Elektru'. Stotinak godina poslije, 1698., jedan ruski putnik iz slavne boljarske obitelji Tolstoj, zaustavivši se u Dubrovniku na plovidbi svojom 'jahtom' prema Malti, zapisao je

u dnevnik putovanja: 'Raguzine... govornik vse slavjanskim jezikom, a italijanski jezik vse znajut, nazivutsja Hervati, veru držat rimskuju...' Unatoč tomu 'neutralnom' svjedočanstvu, unatoč citiranim iskazima Mavra Vetranovića, Nikole Nalješkovića, Dominka Zlatarića i drugih mogao se čuti iza pročelja Srpske akademije nauka i umetnosti poklič jednoga nacionalnog aktivista, da se nikada nijedan stari Dubrovčanin nije 'smatrao' Hrvatom! No, i susjed Dubrovčana, kotorski vlastelin Maro Dragović, u epistoli Bartolu Kašiću predstavlja isusovca s Paga ovako: Kada s, navijestio u pjesnieh svud glas svoj / naši Dalmatini i vas rod Harvacki...
Stihovi su iz Dragovićeve zbirke Pjesni duhovne [...] kao svjedočanstvo iz Boke, inače vrlo slabo poznato. 'Rude' (po dubrovačku) Bošković, učenjak svjetskoga glasa, matematičar, fizičar, zvjezdoznanač ispred svoga vremena, višejezični pjesnik i epistolograf na hrvatskom jeziku, boraveći u diplomatskom poslanju u Beču 1757-1758. javlja bratu Bartolomeu u Dubrovnik da je u habsburškoj prijestolnici sreo jednu postrojbu kršnih momaka: 'Danas su prošli naši Hrvati.' Kako je 'naš' u svim slovnicama srpskim i hrvatskim posvojna zamjenica, to hoće rijeti da veliki 'Rude' (Roger, Ruggerio), vidjevši vjerojatno graničare iz Vojne krajine, osjeća ih kao svoje sunarodnjake. Usprkos spomenutom [srpskom] aktivistu Marko Bruerović (alias Marc Bruère Desrivaux), koji zbog očeve diplomatske službe dohodi u Dubrovnik 1772., gdje se potpuno udomaćio i priženio, inače četverojezični pjesnik (francuski, talijanski, latinski i hrvatski ponajviše) i auktor još uvijek izvođene komedije, ispod Srđa kliče jednom uglednom Dubrovčaninu prijekorno: '... slavne bi se lako odrekao hrvatske starine'.
Narodnosni atribut u hrvatskih književnika imade razvidno nemalu učestalost i mjestopisnu razvedenost. Hvarski renesansni krug na stanovit je način posrednik u vezama između južnohrvatskih pjesnika. Hektorović se 'dopisivao' s Dubrovčanima, Hanibal Lucić sa Splitsanima i Dubrovčanima, a Hortenzij Bartučević sa Zadranima, koji u kratkoj pohvalnici Vazetju Sigeta grada Brne Karnarutića stihuje: A Šegetom si steć, hotil zlatnu krunu / kom će Harvati već častni bit na punu.
Hanibal pak Lucić, bogati aristokrat iz grada Hvara, preveo je jednu Ovidijevu heroidu. Svoj traduktološki postupak u posveti Splitsaninu Jeronimu Martinčiću metaforički opisuje, i tumači da je latinsku pjesmu 'z latinske odiće svukši u našu harvacku priobukal'. Taj je moćni pjesnik istodobno auktor glasovitog panegirika U pohvalu grada Dubrovnika.
Mirko Tomasović citirao je, među inim, Dominka Zlatarića, i to više puta, iz čega biva bjelodanim kako je taj renesansni i ranobarokni književnik nazivao svoj materinski jezik. Zlatarić, valja to ponoviti, na naslovnici Elektre jasno kaže da je to djelo preveo iz više stranih jezika na hrvatski; ili izvorno: „Iz većje tuđieh jezika à Harvackij izložene.“ Obratimo pozornost na prilog većje, u značenju 'više', što je tipično i za arhaičnu štokavštinu i za čakavštinu i za kajkavštinu, ali ne i za novoštokavštinu. Zlatarić u uvodnoj i posvetnoj besjedi Elektre nadalje piše: „Stavih se zatim s jednakom požudom učinit Harvačku Garkinju Elektru Sofoklovu, nastojeći da se također u broju od našega skladan'ja bude čut štogodi davnje, što ima u sebi od visoka i od plemenita,...“
Nije mi doduše poznato koliko je primjeraka tog Zlatarićeve djela sačuvano, ali pouzdano znam da je barem jedan dostupan na uvid u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Dakle, svi koji žele i traže istinu, razmjerno lako mogu vidjeti i provjeriti kako je Zlatarić nazivao svoj jezik.
Pa ipak mnogi srpski književni povjesničari i akademici govore da je Dominko Zlatarić – kao uostalom i svi stari dubrovački pisci – Srbin. Tako je književni povjesničar i poslije ugledni akademik Miroslav Pantić napisao: „Zlatarić je nešto mlađi savremenik Dinka Ranjine, s kojim se obično spominje zajedno; ali nije plemić, kao Ranjina, i već i stoga linija njegovog života išla je drukčije. Bio je bogati građanin iz znamenite kuće, koja je s ponosom isticala u svojim genealogijama da poreklo vuče iz Srbije;...“ Napisao je to Miroslav Pantić u djelu Pesništvo renesanse i baroka: Dubrovnik, Dalmacija, Boka Kotorska, objavljenom u Beogradu

1969. Treba li uopće napominjati da nikakvu referencu za tobožnje Zlatarićevo srpstvo Pantić ne navodi – zato što takva dokaza jednostavno nema! A kada bi se – dopustimo načas bezuporišnu pretpostavku – i dokazalo da se Zlatarić ponosio svojim „srpskim poreklom“, to bi moglo značiti samo da je on, kao „etnički Srbin“, svoj jezik nazivao hrvatskim zato što se u gradu gdje se njegovi predci navodno iz Srbije doseliše – govorilo hrvatski. Drugim riječima: ako Zlatarić nije Hrvat, kako u svojim pustim tlapnjama srpski krivotvoritelji tvrde, a svoj jezik ipak naziva hrvatskim, onda jednostavnim logičkim rasuđivanjem dolazimo do jedinog suvislog zaključka: da je Zlatarić živio u gradu i republici gdje se govori i piše hrvatski. Iz čega proizlazi da je Dubrovnik hrvatski grad. A to je zadnje što bi srpski književno-jezični prisvajači i ratni napadači htjeli priznati. Zapravo bi im se bilo lakše „odreći“ Zlatarića nego Dubrovnika. Vidimo da čak i ugledni srpski intelektualci padaju na logici; i to ne na akademskoj, kojom se bave filozofi i matematičari, nego na tzv. „predznanstvenoj“, elementarnoj i zdravorazumskoj – koja bi trebala biti vlastita svakom bistroj čovjeku. Na srpska neosnovana i piratska posezanja za starom hrvatskom književnošću, dubrovačkom i inom dalmatinskom, odgovorio je naš akademik Mirko Tomasović u spomenutom djelu britko i lucidno: „Ne začuđuje samo tendencioznost takvih navodno 'znanstvenih' tumačenja, nego i krajnja neukost perjanika srpske filologije.“ Toj zamjedbi akademika Tomasovića mogli bismo dometnuti da je već Aristotel u IV. knjizi Metafizike napisao kako s onima koji negiraju činjenice te osnovna načela mišljenja i rasuđivanja, ne treba raspravljati, jer oni u svojoj neukosti i nepoučljivosti bivaju „nalik na biljku“. U tom smislu latinska mudrost kaže: *Contra principia negantem non est disputandum.* Ne podliježe sumnji da Dominko ili, kako su ga zvali, Dinko Zlatarić pripada hrvatskom, zapadnom, katoličkom kulturnom krugu. Elektru, kao i cijelu knjigu prijevoda koja uz Elektru obuhvaća Ljubmira te Pirama i Tizbu, namijenio je Dominko Zlatarić s osobitim poštovanjem Međimurcu Jurju Zrinskomu, vojskovođi i osnivaču tiskare u Nedelišću, sinu Nikole Šubića Zrinskoga, a u vojsci pod Jurjevim zapovjedništvom nalazio se časnik Miho Zlatarić, brat Dominkov. Također je važno kazati da je Jurju Zrinskomu svoje djelo posvetio ne samo štokavac Dominko Zlatarić nego i čakavac Barne Karnarutić, koji mu je namijenio spjev Vazetje Sigeta grada, te Ivan(uš) Pergošić svoj kajkavski prijevod latinskoga pravnog teksta *Decretum*. Iz toga se razmjerno lako može razaznati da u to vrijeme bijaše među Hrvatima snažna svijest odnosno identitetska samosvijest o zajedničkoj pripadnosti istomu kulturnom krugu. Premda među njima još nema jezičnog jedinstva koje bi bilo općehrvatsko, premda su hrvatske političke granice u to vrijeme svedene na „ostatke ostataka“ – u svakom se slučaju može govoriti o sociolingvističkom i kulturnom zajedništvu, o zajedničkim tematsko-idejnim sklopovima, a time i o jedinstvenoj književnosti te osjećaju pripadnosti jednom narodu – hrvatskom. S druge strane, onodobni Srbi nalazeći se pod turskim gospodstvom nisu mogli znati istinu o boju kod Sigeta, nisu čuli ni za Jurja Zrinskoga i njegovu tiskaru, kao ni za dubrovačke i druge hrvatske pisce. Sve to nije za njih uopće postojalo, a počeli su o tomu nešto doznati tek sredinom 19. stoljeća. Srpski književni povjesničar i kritičar Jovan Skerlić, za kojega se nikako ne bi moglo reći da bijaše naklonjen Hrvatima, napisao je u knjizi *Istorija srpske književnosti* iz 1914. istinito i pošteno sljedeće: „Dalmatinska, a naročito dubrovačka književnost bila je od velikog uticaja za stvaranje hrvatske književnosti. [...] Za tu književnost (dubrovačku i dalmatinsku) u Srbâ se gotovo nije znalo, i ako ju je ko od obrazovanijih Srba poznavao, nije je smatrao svojom.“

Renesansna i barokna umjetnička djela više ili manje nalik onima kojima obiluje Dubrovnik, nalaze se i u Splitu, Trogiru, Šibeniku, Puli, Zagrebu, Varaždinu, Požegi i drugdje diljem Hrvatske; a nema ih ni u Beogradu, ni u Arandjelovcu, ni u Nišu, ni u Vranju, ni bilo gdje u Srbiji. Zato su svi razlozi kojima velikosrpski ideolozi, što se u svojoj preuzetnosti predstavljaju

humanistima i znanstvenicima, pokušavaju dubrovačko kulturno naslijeđe (ali i šire dalmatinsko, sve do Karlobaga) prisvojiti i prikazati srpskim, niječući njihovo kulturnopovijesno zajedništvo sa sjeverozapadnim hrvatskim krajevima, mahom kajkavskima – toliko neosnovani, iracionalni i bespredmetni da ne zaslužuju biti ocijenjeni čak ni kao pseudo-znanstveni argumenti. Parolu „Tuđe ne ćemo – svoje ne damo!“, koju je u sklopu svoje tzv. „miroljubive aktivne koegzistencije“ često ponavljao Josip Broz, oni su preinačili u „Tuđe hoćemo ako svoje nemamo!“ Srpska kulturna povijest do 19. stoljeća nema dakle ničega zajedničkog sa zapadnim kulturnim krugom. Treba k tome jasno kazati da se velikosrpskim prisvajcima nesrpski Dubrovnik sa svojim velikanima iskazuje objektom trajnih zemljopisnih i kulturoloških frustracija, koje su prije četvrt stoljeća odvele velikosrpske ideologe u dotad nezapamćen apsurd. Jasno se to vidjelo za srpskog i crnogorskog napada na Dubrovnik, kulturocidnog obrušavanja na UNESCO-vom poveljom zaštićeni drevni grad osobitoga kulturnog značaja. Zauzevši borbene položaje oko Dubrovnika, srpski i crnogorski agresori svu su ambijentalnu lijepost, sve kulturne znamenitosti i ljudske živote motrili preko ciljnika topova i strojnica, u predanoj i destruktivnoj mržnji ih zastirali vatrom i dimom, zatirali ruševinama kamena i crjepovlja, zadajući u barbarskom divljanju Dubrovniku najteže rane: krv, jauke, užas i smrt nedužne čeljadi. Činili su to između ostaloga i sa Žarkovice – vidikovca odakle se pruža divotni pogled na Grad, gdje već više od stotinu godina dobrohotni turisti iz svih krajeva svijeta bivaju ganuti jedinstvenim prizorom panoramske ljepote (krajobrazi su stanja duše, naučavahu u 19. stoljeću umjetnici romantizma), prizorom Dubrovnika i bliske mu okoline gdje se sretno susreću i združuju živopisna uzmorska priroda sa skladom mediteranskog urbanizma i arhitekture. Ako je Dubrovnik u njihovim umovima zaista uzvišena i božanska „srpska Atina“ – kako je onda u logičkom te afektivnom ili emocionalnom smislu moguće da su najdragocjenije spomenike vlastitoga kulturnog naslijeđa, biser vlastite kulture, rušili s toliko neobuzdane strasti i gorljive mržnje?! Nameće se samo jedan razuman odgovor, samo jedno vjerodostojno i prihvatljivo objašnjenje, koje nužno uključuje mitologiju, fenomenologiju i psihoanalizu: premda se velikosrpski ideolozi i izmanipulirane srpske narodne mase upinju prikazati Dubrovnik dijelom srpske kulture – takvo je intimiziranje s Dubrovnikom narinuto, umišljeno i fantazmagorično; tipični je to primjer mitologijom ponesenoga pozerstva. Negdje u predjelima iracionalnog, ali iskonskog i istinitog, zapretano u dubokim slojevima njihove nagonske kolektivne podsvijesti, Dubrovnik im se pred puninom njihova mefistofelskoga zatirateljskog jala nameće nečim frustrirajuće drukčijim, nekim velebnim i blistavim, ne-Ja, bićem tuđim, stranim i nedohvatnim. Ako u svojim mitološkim predodžbama na trenutak i zamisle Dubrovnik kao primamljivog označitelja nekih kulturnopovijesnih sadržaja, njima ti označeni sadržaji ostaju trajno daleki, neodgonetljivi i zazorni. Riječ je dakle o mitološki motiviranom agresivnom nagnuću, a ne o duboko proživljenoj i staloženoj identitetskoj samosvijesti. Dubrovnik je za njih, u ogoljeloj srži njihove doživljajnosti, nešto nedostižno i proketo, a ne blisko i blagoslovljeno. Hrvatski, katolički, kozmopolitski Dubrovnik... Trebalo je to reći, istaknuti jasno i bez ikakva krzmanja jer se istina svojim metafizičkom i logičkom ustrojstvom opire bilo kakvim obzirima i kompromisima, svemu što bi joj htjelo pomutiti, Descartesovim pojmovima rečeno, jasnoću i odjelitost. I naposljetku, prisjetimo se da Republika Hrvatska još uvijek potražuje od Republike Srbije u velikosrpskoj agresiji otete umjetnine i drugo kulturno blago. Ne bi li Hrvatska uz to trebala zatražiti – čak i kao uvjet za pristupanje Srbije Europskoj uniji – da naši susjedi prestanu svojatati Dubrovnik kao dio „srpskoga kulturnog prostora“ te tiskati knjige i udžbenike u kojima će stari dubrovački pisci biti prikazivani dijelom srpske književne povijesti? (Treći program Hrvatskoga radija, 2017.)